

## PUTEREA LIMBAJULUI

Veronica-Alina Constănceanu

**Cuvinte-cheie:** dislocat, deportat, semantică, amintiri, comoara de sânge, tren, Bărăgan

Roman cu o istorie aparte, *Dislocații* reflectă până la urmă povestea unei generații, dar mai ales pe cea a autorului său. Apărut în varianta cenzurată în 1989, dar și cu titlu schimbat, *Comoara*, romanul își propune în primul rând să rememoreze un trecut care nu ar trebui uitat. Nu epicul e miza acestei cărți, ci adevărul celor trăite. E o *autoficțiune*, și mai mult decât atât, e un *roman poetico-politic*, așa cum a fost el considerat de cei câțiva cronicari ce au scris despre el. Paul Miclău a început să lucreze la acest roman în anii 80 și l-a scris inițial în franceză. În 1996 l-a publicat la Paris sub titlul *Roumains déracinés*, pentru care a primit și un premiu acordat de Asociația Scriitorilor de Limbă Franceză. Tipărirea variantei în limba română are o istorie întregă, din titlul inițial, *Comoara de sânge*, cei de la *Facla* au tăiat o parte din titlu și o treime din manuscris. *Dislocații* e textul integral, dar a fost publicat abia în 1994. Într-un preambul ce însoțește ediția completă, cea din 1994, Paul Miclău vorbește despre drama cărții care o dublează într-un fel pe cea a personajelor. Pe scurt, toată povestea poate fi rezumată prin aceste fraze: „În jurul dramei dislocării bănățenilor se produc alte dezrădăcinări: plecarea de acasă, excluderea din lume și din adevărata cultură. Peste acestea planează tensiunea momentelor scriiturii, ele însele rănite...” (I, p. 7)

Titlurile capitolelor, *Rădăcini rănite*, *Dezrădăcinarea*, *Dislocați*, *Lumina apune la Răsărit*, sugerează exact această gradare a poveștii, a tensiunii narrative care izbucnește la nivelul cuvintelor, al limbajului, la nivelul construcției textului. În ediția română, personajele nu au nume, iar locurile pot fi recunoscute doar de cei care știu câte ceva despre istoria acestor locuri: „Germana era așadar limba maternă pentru o bună parte din locuitori. Căci

orașul a fost administrat de imperiu în veacul al optsprezecelea, ca centru minier, dar și cultural: în 1812 s-a construit un teatru, cel mai vechi din țara de astăzi. Ca un titlu de glorie: pe aici trecu o trupă de actori, în care se afla ca sufleor viitorul poet național.”(I, p. 77-78)

Cunoscut ca lingvist, și încă unul de certă valoare, Paul Miclău i-a surprins pe mulți publicând acest roman. Nu prozatorilor încearcă el să le facă concurență, ci istoricilor. Prin acest roman o generație întreagă depune mărturie pentru ce i s-a întâmplat, mărturie de care trebuie să se țină seama. Lingvistul e mereu trădat de formulări precum: „Lumina se conjugă precum verbele neregulate.” (I, p. 163) De câte ori se simte în impas, se întoarce la lingvistică, așa cum un bolnav se întoarce acasă în speranța că acolo va găsi leacul potrivit. „Discursul se articulează prin proiectarea întregii tale ființe în semnificantul său însuși. Să zicem că acele câteva lumini trec în vocale, mai ales în cele rotunjite; că durerea dă substanță consoanelor, mai cu seamă lichidelor: r și l. Sângele trece în înțeles: așa se iscă umbre roșii care văluresc semnificațiile; astfel, conceptele, cu deosebire epitele, curg ca niște sinusoidale. Enunțurile sunt doar așezate și atrase ca niște valuri sau mai curând ca niște șerpi.”(I, p. 25)

Și autoritățile comuniste par a fi fost conștiente de puterea cuvintelor. În fond, știm de la Talleyrand, cuvintele au fost date tocmai pentru ca oamenii să își poată ascunde gândurile. Iar propaganda avea exact această misiune de ascunde adevărul. „Un alt punct câștigat, lingvistic de data asta. Nu ni-s deportați, nici exilați, ni-s dislocați. Adjectiv, nume și verb; există și substantivul dislocare. S-a impus uimitor de repede. La-nceput, a fost un termen oficial, lansat de autoritățile administrative și politice. Masa populației ar fi putut să-l refuze. Dar și ceilalți termeni posibili ar fi fost tot străini la ca fapt desemnat și ca sunete.” (II, p. 18-19) Termenul părea a fi potrivit pentru dușmanii poporului, care bineînțeles că își meritau soarta. Și așa cum se tot repetă în carte, toți erau niște *dislocați*, chiar dacă nu toți fuseseră duși în Bărăgan. Iar soarta lor, în vreme de pace, e mai rea decât a altora în vreme de război: „Năucii, ca-ntr-o debarcare pe o altă planetă, nu mai știm ce să spunem, ce să facem. Ni se comunică faptul că suntem siliți să ne instalăm aici(...). Totuși e de necrezut: chiar prizonierii de război sunt înghesuși în niște barăci, nu-s aruncați așa sub cerul liber. Să vă descurcați singur, o să vi se-aducă materiale de construcție să vă construiți cășile.”(II, p.

13)

E o carte scrisă cu greu și cititorul simte această dificultate, a fost scrisă greu, pentru că unele amintiri nu se lasă ușor rememorate și spuse, în spatele lor stă suferința unor oameni cu care vremurile nu au avut răbdare. Adolescentul născut într-un sat aruncat undeva aproape de garnița cu *Iugoslavia lui Tito* e dat afară din UTM chiar înainte de a termina liceul. A fugit la București, la facultate, în speranța că *dosarului său* i se va pierde urma. A avut noroc, a fost admis la Filologie, dar necazurile nu s-au oprit aici: o parte din familia lui va fi deportată în Bărăgan. Din aceste acumulări s-a născut ideea scrierii romanului: „Într-o mare măsură, această scriitură vine din acumulările de atunci. Acest text se scrie așadar cu ochii închiși, cu mâinile tăiate, pe pagină neagră. El este o emisiune nemijlocită a ființei care se oferă ca atare lecturii. Prin urmare, uitați cuvintele ca unități discrete, desființați spațiile albe și adulmecați masa limbajieră amorfă, care nu este decât emanarea brută a acestei ființe care dealtfel n-o cunoașteți. Încercați să fiți la unison cu această absență bântuită de cântec, imagini, sunete, parfumuri informe.”(I, p. 91-92)

Cronologia evenimentelor nu e respectată cu strictețe, iar limbajul reflectă și el această trecere printre diferitele etape ale existenței lui Paul Miclău. De la regionalisme și arhaisme trecem uneori, în paragraful imediat următor, la neologisme sau elemente de argou. Și folclorul nou își face apariția: „Cum zicea un prof din marele oraș: Altă dată-n pajiște/n-aveam plan, dar aveam găște./Astăzi prin ordin de sus/ este plan, dar găște nu-s:” (I, p. 20) Nici tehnicile narrative nu îi sunt necunoscute autorului; cum textualismul era bine cunoscut în anii 80, unele trăsături ale sale vor fi regăsite și în *Dislocații*. Impus de Michel Butor în literatura franceză, și de Cristian Teodorescu și Mircea Nedelciu în literatura română discursul la persoana a doua aduce cu sine acea dictatură a textului, personajul nu are scăpare, trebuie să facă exact ceea ce i se spune: „Noaptea trecută fereastra se nimici. Dintr-o dată patul se află sub cerul liber. Te-ai întors prea târziu, după ora zece. Te strecuri în liniște alături de sora ta mai mică. i se văd oare aceleași semne de feminitate înflorită? Spui că rivalizează cu catifeaua nopții. Oacheșă, cu coapse prelungi și mijloc subțire.”(I, p. 41) la un moment dat textul se aliniază și el pe două coloane pentru a sublinia mai bine prăpastia dintre discursul

oficial(ităților) și ceea ce era în mintea și sufletul oamenilor:

„Cum să vă spun, nu pot  
să vă zic *tovarăși*, nu mai sunteți  
demni de această stimă. Ce tupeu are  
gândească la formula  
burgheză.\*

Zi-ne *domnilor*, dacă ai curaj  
Dar ești un laș. Ei să vezi io-ți zic  
*domnule* deși nu ești demn de ăsta să se  
un așa titlu. iar io-s adevăratu  
tovarăș.”(II, p. 237)

Unii încă mai sperau că e ceva trecător, alții cred că totul e ireversibil și se conformează. „A lucrat ca un ocaș. Cu unchiu<sup>2</sup>. Batoza aparținea de data asta statului care îți lua cota: de multe ori, țăranului nu-i mai rămânea nimic. Câte șmecherii pentru a salva un minimum de subsistență.” (I, p. 17) Parcă nu mai rămâne nimic de făcut, întreaga degringoladă fiind dublată de o revoltă a limbajului: „Așteptare. Ea se face text. Mai cu seamă vocalele se depun ca vestitoare ale întâmplării ce va veni. Strigă dinainte sensul latent. Și consoanele articulează osatura dramei care va izbucni.”(II, p. 149) În această lume în care nu exista politică, ci doar teroare, adevărul era greu de rostit. Studentul plecat din Comorâște nu putea nici măcar să le spună colegilor lui ce se întâmpla cu el. Nu-și putea povesti drama, mult prea politizată, pentru că cei din jur se fereau de acest fel de încurcături. În această lume scindată, caută un refugiu și îl găsește în lingvistică, asumându-și un risc: „Când eram student, închipuți-vă... Într-adevăr, Saussure era socotit un idealist scârbos, structuralismul în ansamblu o tâmpenie.(...)l-am studiat clandestin. Traducerea șefului de școală a circulat pe foi dactilografiate.”(II, p. 148) În permanență se fac trimiteri la scriitura, la legătura care nu trebuie să se piardă dintre semnificat și semnificant. Dorind să scrie demența, dorind să scrie moartea, Paul Miclău vorbește despre ideologizare și dislocare, despre pierderea semnificațiilor, despre pierderea trecutului, a identității și a sărbătorilor. Există un fragment demn de Caragiale, demn de literatura absurdului. În satul dominat de noua ideologie, în ziua alegerilor urma să aibă loc și o nuntă. „Ultima inițiativă: interzice nunta de a doua zi din cauza alegerilor, pentru ca toată lumea să meargă la vot. Dar nici nunta nu poate fi amânată, căci uica e pe moarte. Noi știm că viața ne este o defilare printre umbrele morților.”(I, p.32)

Până la urmă, în bună tradiție românească, au loc amândouă, oamenii merg la vot și apoi alaiul își vede de ale lui.

Uneori însă totul devine insuportabil: „Aici textul refuză să se culce pe hârtie. Nu vrea să se facă semnificant al celor două monstruoziții deodată, nici al uneia dintre ele. Așa că se refugiază în inima ta, unde operează mutații ce-ți amenință viața-n orice clipă.”(II, p. 156) Peste toate acestea rămâne biruitor trenul: „Așadar, trenu-și încheie călătoria: a străbătut țara de la un capăt la altu, ca un mormânt zburător. A adunat atâta moarte pe care o revărsa peste câmpie ca o inundație. Frânele scârțâie sălbatic, căci acolo unde se-oprește nu-i nicio stație, iar stopul țâșnește pe neașteptate. S-a instalat un întreg dispozitiv pentru a întâmpina pe *dușmanii poporului*: o adevărată armată-n înțelesul propriu al termenului, care va-ntări efectivele ce-nsoțesc trenul. Abia se crapă de ziua: momentu-i bine ales. Nu trebuie să sosească nici ziua, nici noaptea: ziua demască treaba iar noaptea se pot întâmpla multe lucruri – fuga și chiar unele răfuieli. Ușile vagoanelor rămân închise. Nu știm încă unde suntem(...)”. (II, p. 10) *Dislocații* e un roman în care Paul Miclău se scrie pe sine, pentru ca cititorii lui să nu uite și să ia aminte.

## THE POWER OF LANGUAGE

*(Abstract)*

**Keywords:** dislocated, deportee, semantics, autofiction, Bărăgan

Paul Miclău, the author of important books of linguistics, published in 1989 a novel, *Comoara (The Treasure)*, a censored version of what will be later published under a new title, *Dislocații (The Deportees)*. The novel, based on the story of his family, tells in fact the ordeal of an entire community that used to live in a region near the border of Yugoslavia (led by Tito ), but their quite and peaceful existence was suddenly put

to an end by the setting up of the new democratic regime.